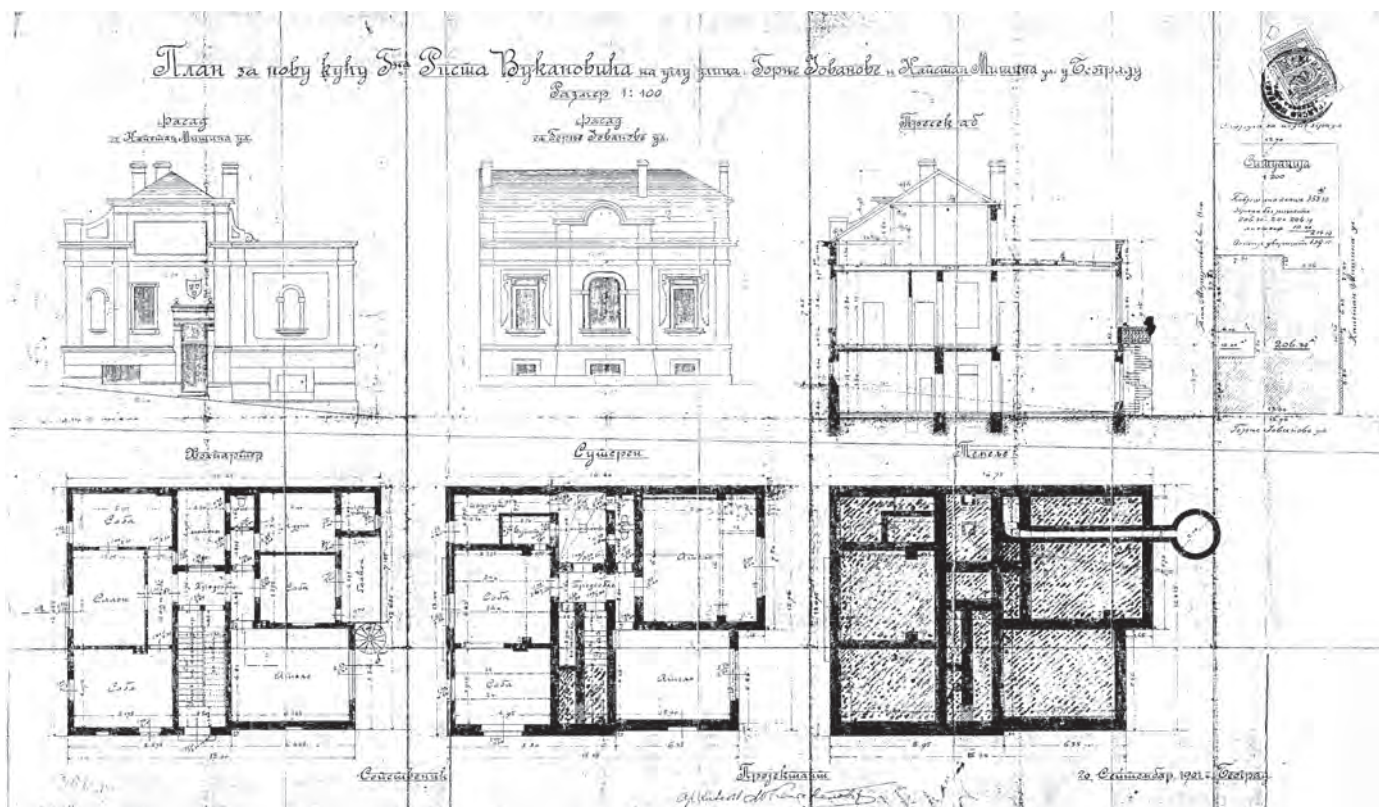

ВЕРА ПАВЛОВИЋ-ЛОНЧАРСКИ

КУЋА РИСТЕ И БЕТЕ ВУКАНОВИЋ
(КУЋА СА ПЛАВИМ ПЕРУНИКАМА)

Одлуком објављеном у „Службеном листу града Београда“ 1984. године Кућа Ристе и Бете Вукановић, у Капетан Мишиној 13 у Београду, проглашена је за споменик културе.¹ Упоредјујући данашњи изглед и формулацију изнету у образложењу проглашења тешко да се може схватити чиме је неугледна стамбена зграда заслужила да буде сврстана у културно наслеђе. То се односи подједнако на наводе да се штити као прва и једина кућа зидана за потребе сликарске школе и као прва и једина кућа са осликаном фасадом због које је прозвана „Кућа са плавим перуникама“. Разлози се могу пронаћи у малом броју, неретко контрадикторних, текстова² и једној црно-белој разгледници.³

Кућа Ристе и Бете Вукановић подигнута је 1902. године на углу улица Горње Јованове и Капетан Мишине, које су припадале простору Дунавске падине. Неколико деценија раније започета је регулација падине у складу с предлогом инжењера Емилијана Јосимовића из 1867. године.⁴ Без обзира на чињеницу што је била реч о простору до тада насељеном Турцима, који су по државној одлуци напустили своја имања, рад на регулацији и просецању улица није се одвијао тако брзо како је очекивано. Планови Београда с краја 19. и почетка 20. века сведоче о неусклађености планираног и изведеног. Иако све указује на изузетну заинтересованост и власти и грађана да простор у непосредној близини центра регулишу и изграде, прошло је безмало пола века док изглед Дунавске падине није уобличен. Као илустрација стања, може да послужи писмо трговца Димитрија М. Ђорђевића надлежнима у Општини Београдској, од 24. јануара 1902. године⁵, у којем се жали на неуређеност вароши између Страхинића бана, Вишњићеве и околних улица, за које је „још пре две године донета одлука да се тај део града попуни и у ред доведе“. Како у међувремену ништа није учињено да се одлука спроведе, Ђорђевић резигнирано пише да „није ни чудити се зашто се наша варош из центра исељава у нова селишта“.

Сл. 1. Кућа Ристе и Бете Вукановић, оригинални пројекат Милана Капетановића из 1901. године

Иако је писмо вероватно било написано с разлогом, мора се рећи да је тадашња Горња Јованова улица већ била у приличној мери изграђена. Породичне куће, без изузетка приземне, биле су подигнуте у складу са грађевинским законима и прописима донетим у последњим годинама деветнаестог века. За ужи градски рејон било је предвиђено да се куће постављају на регулациону линију и да према улици „лице зграде“ може заузимати целу ширину парцеле или, што је био чешћи избор грађана, само њен део, док је у другом делу постављана капија за улаз у двориште. Тако је главни улаз у кућу био из дворишта у којем су се, у дубини, налазили помоћни објекти, али и баштенске куће, павиљони и фонтане. Дворишта су била одељена високим зидовима. Породичне куће на Дунавској падини зидане су у масивној конструкцији од опеке у кречном малтеру, с пруским сводовима над подрумима. Фасаде су им биле обликоване елементима академске архитектуре сведеним на тимпаноне над прозорима, атику изнад кровног венца, скромну декоративну пластику у виду гирланди у поткровној зони. Целокупна декорација била је изведена у малтеру, а затим бојена.⁶

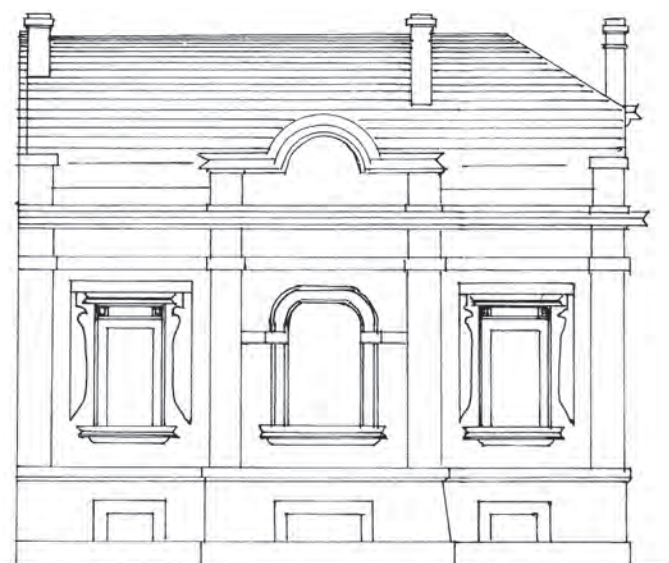
Власници кућа и у Господар Јовановој и Капетан Мишиној били су угледни Београђани, професори факултета, државни чиновници, политичари, адвокати и трговци.

Без обзира на то што је био састављен од скромних приземних кућа, простор Дунавске падине сматран је резиденцијалним.⁷ Ниво комуналне опремљености у који је спадала калдрма на улицама, тротоари од ломљеног камена и новозасађени дрвореди доприносили су статусу у истој мери као и велики број истовремено подигнутих кућа, за које је морао да постоји пројекат оверен од Грађевинског одбора.

Пројектанти ових једнопородичних кућа били су грађевинари или архитекти школовани на београдском Техничком факултету, а потом на техничким високим школама или политехникумима у Бечу, Берлину и Минхену.⁸ Грађевинар Штајлехнер потписник је пројекта за кућу на углу Господар Јованове и Доситејеве, архитекта Андра Стевановић пројектовао је кућу на углу Змај Јовине и Господар Јованове, арх. Милан Капетановић куће у Господар Јовановој 67 и 75, и кућу Јелисавете Начић у Господар Јовановој 45а, а Стојан Вељковић кућу на броју 28 у истој улици.

Риста и Бета Вукановић дошли су у Београд у лето 1898. године, после венчања у атељеу Антона Ажбеа у Минхену. Бета, рођена као Бабет Бахмајер у Бамбергу 1872. године, прво је завршила школу за примењену уметност у Минхену, потом сликарство приватно код К. Мара и графику код М. Дасиоа. Између 1892. и 1896. године студирала је сликарство на Женској академији и

КУЋА РИСТЕ И БЕТЕ ВУКАНОВИЋ (КУЋА СА ПЛАВИМ ПЕРУНИКАМА)

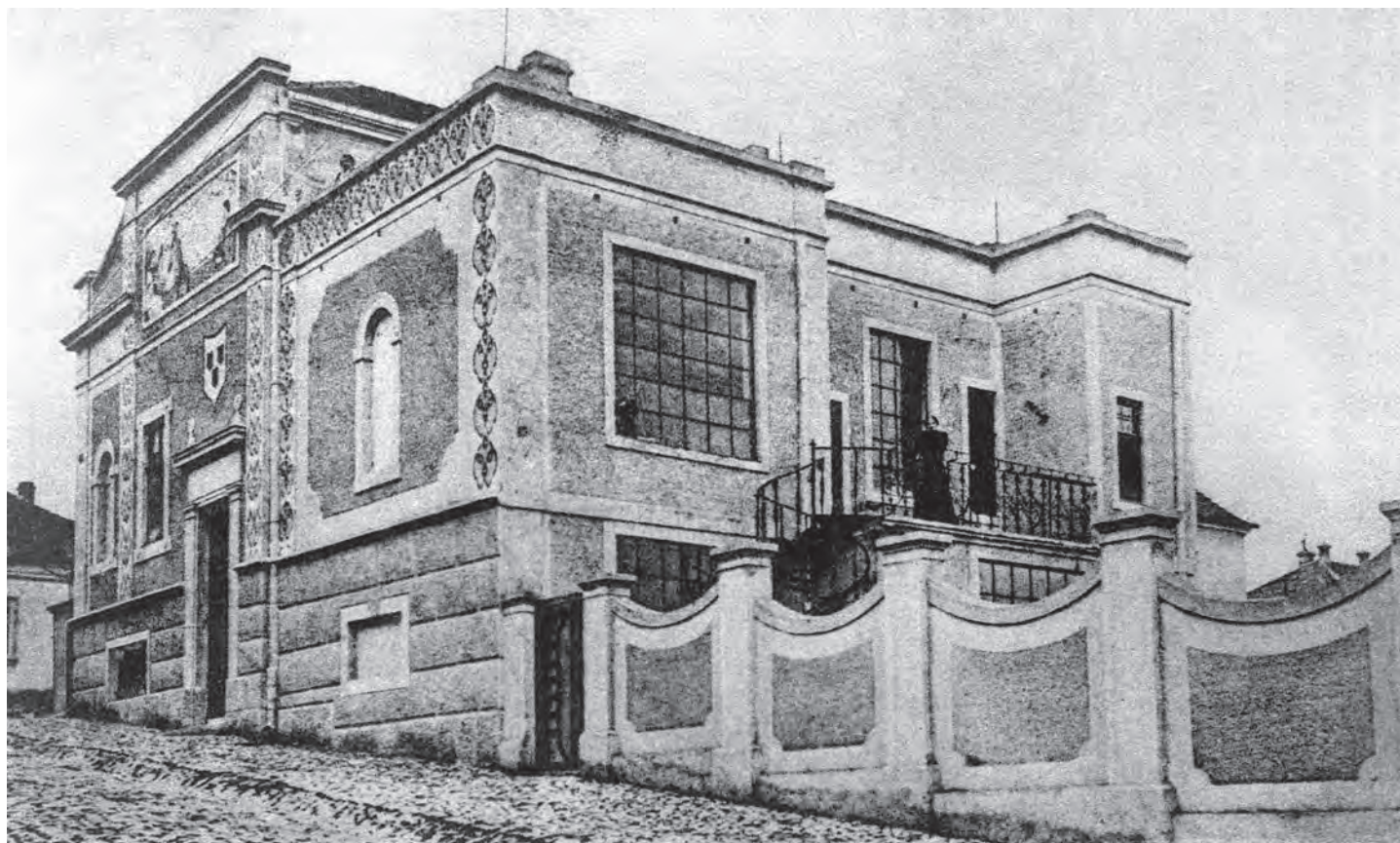

Сл. 2. Кућа Ристе и Бете Вукановић, пројекат фасаде из Господар Јованове улице

Сл. 3. Кућа Ристе и Бете Вукановић, пројекат фасаде из Капетан Мишине улице

Сл. 4. Кућа Ристе и Бете Вукановић, разгледница из 1903. године

Сл. 5. Кућа Ристе и Бете Вукановић, разгледница из 1915. године

упоредо радила у атељеу Антона Ажбеа. Године 1897. и 1898. провела је на Академији Delécluse у Паризу.⁹ Риста Вукановић је сликарство почео да студира као државни питомац у Петрограду, 1891. Годину дана касније отпутовао је у Минхен, где је прво похађао припремне семестре у приватној сликарској школи Антона Ажбеа, а од 1893. до 1898. студирао на сликарској академији.

Време доласка брачног пара Вукановић у Београд поклапа се с прерастањем Београда из оријенталне вароши у европски град. Занимљиво је да Бета Вукановић, која је, по сопственим речима, дошла „из велике интернационалне, модерне и космополитске вароши – Минхена“, квалитет Београда види баш у оном што су Београђани желели да промене. „Тадањи мали патријархални Београд – са својом турском калдрмом, без електричног осветљења, са коњским трамвајем, уским кривудавим сокацима обрастим травом – имао је у себи нешто симпатично, оригинално и привлачно.“¹⁰ Убрзани развој донео је и потребу за уметношћу и уметничким изложбама. До тада су уметници излагали појединачна дела у изложима радњи, затим се појављују колективне изложбе сликара и вајара у сали Грађанске касине или Народне скупштине. Прву

изложбу у Београду Бета и Риста Вукановић одржали су у Народној скупштини, 20. септембра 1898. године, заједно с вајаром Симеоном Роксандићем. Изложба коју је отворио управник Народног музеја Михаило Валтровић била је изузетно значајна за младе сликаре. Не само зато што су представљени уметничком Београду на тако репрезентативан начин већ и због тога што је изложбу посетио краљ Милан, поштовалац уметности и колекционар, који их је позвао да излажу и у Двору.¹¹ Изложба је остварена 1900. године и том приликом краљ Милан је откупио слику Ристе Вукановића „Дахије“. Сума за коју је слика откупљена била је довољна за куповину плаца на Дунавској падини, на углу улица Господар Јованове и Капетан Мишине.¹²

Исте године, Риста и Бета Вукановић изабрани су да представљају Србију на Светској изложби у Паризу. Тај догађај је сматран изузетно значајним и одлучено је да се за представљање привредних и уметничких достигнућа Србије подигне посебан павиљон. Аутор павиљона био је архитекта Милан Капетановић, у то време већ професор на Техничком факултету и угледно име београдске архитектуре, по чијим су пројектима биле подигнуте неке од најзначајнијих грађевина

КУЋА РИСТЕ И БЕТЕ ВУКАНОВИЋ (КУЋА СА ПЛАВИМ ПЕРУНИКАМА)

Сл. 6. Кућа Ристе и Бете Вукановић, пројекат преправке из 1935. године

Београда – зграда Класне лутрије у Васиной 20, дорђолска основна школа на углу улица Цара Душана и Дубровачке, и кућа Јеврема Грујића у Светогорској 17.

Још један догађај везан за 1900. биће од пресудног значаја за каријеру Вукановића. Крајем марта 1900. године, умро је Кирил Кутлик, оснивач прве сликарске школе у Београду. Омах након Кутликове смрти, Риста Вукановић је од Кутликове удовице откупио школски инвентар и већ 17. априла, на основу акта Министарства просвете и Министарства привреде, отворена је сликарска школа. За управника мушког одељења постављен је Риста Вукановић, а за управницу женског Бета Вукановић. Школа је користила, као и до тада, просторије Сале мира на Славији.¹³ Новоустановљена сликарска школа имала је задатак да припрема будуће полазнике страних сликарских академија, али и учитеље цртања за гимназије и више женске школе, „љубитељима цртања даје прилику да се усаврше у истој“, и „омогућава занатлијама да савладају опште и стручно цртање“.¹⁴

Као излагачи на Светској изложби, Бета и Риста Вукановић упознали су се са арх. Миланом Капетановићем. Капетановић је, захваљујући стипендији

Министарства грађевина,¹⁵ био минхенски ђак, као и они, и 1885. годину провео је на студијама архитектуре на Техничкој високој школи. Веза са Минхеном и заједнички рад на припреми за светску изложбу, на којој се архитекта појавио као аутор павиљона и помоћник комесара изложбе, допринели су да Бета и Риста Вукановић пројекат за своју нову кућу повере управо Милану Капетановићу.

Кућа за коју су већ имали обезбеђен плац требало је да има двоструку намену; да буде породична кућа и седиште сликарске школе. Школа је финансирана из два извора, од уплата приватних полазника и средстава које је уплаћивало Министарство привреде за вечерњи занатлијски курс. Из дописа упућених Министарству привреде да упуту распис свим еснафима са препоруком да шегрти и помоћници редовно похађају бесплатне часове цртања¹⁶ јасно је да је Риста Вукановић желео да максимално повећа број полазника занатлија, због чега је и био у сталној потражи за адекватним простором, нарочито након што је Сала мира продата.

Попут низа чињеница у вези са кућом, и пројекат и пројектант дуго су били непознати. Узроци су лежали у непровереним сећањима и несистематизованој грађи. У

међувремену, у Историјском архиву Београда пронађен је „План за нову кућу Г-дина Риста Вукановића на углу улица: Горње Јованове и Капетан Мишине ул. у Београду“¹⁷, који је потписао „архитект М. Капетановић“, као пројектант. Поред потписа аутора, налази се уписан и датум „20. Септембар 1901.г. Београд“. Пројекат се састоји само из једног листа на ком су дати изгледи фасада из Капетан Мишине и Господар Јованове улице, пресек, основе високог приземља, сутерена и темеља.

Претпоставља се да је кућа градња куће започета у јесен 1901. године. По наводима из литературе,¹⁸ кућа је изграђена новцем који је Бета добила из Немачке као део породичног наслеђа. Из писма Ристе Вукановића министру народне привреде, у којем га извештава да је о „свом трошку сазидао нарочиту зграду за Срп. Сликарску школу и нарочито удесио два одељења за Вечерњи

занатлиски курс“, види се да је она била грађевински завршена јануара 1902. године и да се предвиђа како ће школа моћи да се усели 1. маја.¹⁹ Према оновременим написима у новинама, школа се заиста и уселила планираног датума „у свој властити нови дом“.²⁰

С обзиром на положај, кућа је имала три видљиве фасаде, од којих су две биле окренуте улицама, а трећа башти. Денивелација терена омогућила је да кућа има приземље према Господар Јовановој улици, високо приземље према Капетан Мишиној и спрат у делу оријентисаном према башти. У сутерену су се налазила два атељеа, чији су велики прозори гледали према башти, централно постављене степенице које су водиле на спрат, предсобље и насупрот атељеима две собе, коришћене и као учионице, купатило, подрум и светларник. „Хохпартер“ се састојао од атељеа, собе, кујне, шпаја и

Сл. 7. Кућа Ристе и Бете Вукановић, фотографија из 1980. године

Сл. 8. Аллегоричка композиција, Зграда „У Новаку“ у Прагу

балкона, који су гледали на башту, и две собе и салона према улици. Део куће био је покривен косим кровом, а делимично је имала равну таваницу с терасом.

Била је зидана у масивном конструктивном систему, са зидовима од опеке у кречном малтеру. Међуспратне таванице биле су дрвене, кровни покривач бибер-цреп.

Кућа је била подељена по хоризонталу на приватни део у високом приземљу и јавни у сутерену.

Фасада куће Ристе и Бете Вукановић носи одлике академске архитектуре краја 19. и почетка 20. века. Приврженост академизму архитекта Милан Капетановић доказао је у крутом формализму шеме у којој су јасно диференциране зоне сокла, корпуса и завршног венца, као и у примени начела строге симетричности с наглашеним централним ризалитом и то, пре свега, у третману фасаде окренуте Господар Јовановој улици. По вертикали, фасада је подељена у сегменте постављањем плитких пиластера. Корпус објекта је од сокла обрађеног у малтеру тако да имитира рустично обрађен камен, а од крова јак двоструко профилисан кровни венац са атиком. Оно што показује да је објекат настао под утицајем архитектуре ар нувоа јесу величина и облик централно постављеног прозора. Новој уметности је припадала и пројектом предвиђена декорација допрозорника, која, судећи по разгледници из 1915. године, никада није изведена.

Знатно слободније је решена фасада из Капетан Мишине улице, која је извесно третирана као главна. Иако и ту постоји подела на зоне, она није тако строга и принцип симетричности разбијен је различитом величином поља, положајем и обликом прозора и

јединственим третманом главног корпуса фасаде који се слободно протеже преко кровног венца.

Велики прозори атељеа и балкон спрата са оградом од ливеног гвожђа, обрађеном у маниру ар нувоа, доминирају фасадом која је окренута башти.

Посебност која је ову кућу одвајала од осталих јесте осликана фасада. Зидне слике на фасади радила је сама Бета Вукановић, вероватно да би истакла посебност намене.²¹ Према ликовним изворима, била је осликана само фасада из Капетан Мишине улице. Над централним улазом налазио се штит са три црвена поља „интернационални заштитни знак уметности“²² и једино је тај штит био уцртан и у пројекат за кућу. Сви пиластри и атика на десној страни били су осликани „орнаментима у виду стилизованих плавих цветова перунике и шареног пауновог перја“, а централно поље под кровним венцем заузимала је аллегоричка композиција са три музе, које су представљале сликарство, музику и игру, између којих се налазило дрво. Према наводима из литературе, сликарство је рађено у „ал фреско“ техници. Поља између пиластера свих видљивих фасада и зидане дворишне ограде дуж Капетан Мишине улице била су бојена тамном бојом.

Нажалост, ово су једини доступни подаци који говоре о изгледу куће. Не постоји више ниједан ликовни извор и не постоји ниједна слика у уметничким збиркама или Легату Бете Вукановић који би могли да пруже посредне податке. Такође, не постоји ниједна кућа са осликаном фасадом у Београду.

Трагајући за паралелама које би помогле у рестаурацији фасаде установљено је да је светски позната ар нуво зграда под називом „У Новаку“, подигнута у Прагу 1902–1903, имала осликану фасаду рађену по картону једног од водећих сликара тог периода Јана Преислера.²³ Преислер, рођен 1872. године као и Бета Вукановић, школован само на Академији у Прагу, радио је под утицајем импресионизма и симболизма до смрти, 1918. године.

Централни мотив осликане фасаде чини аллегоричка композиција *Индустрија и Трговина*, на којој су представљене музе између два дрвета. По општем утиску, по типу композиције и колориту, ова зидна слика би, вероватно, могла да допринесе разумевању давно уништене слике.

У пространом дворишту, које је омогућавало сликање у пленеру, налазили су се дрвени павиљон, чији остаци постоје и данас, и чесма у близини улазне капије.

Унутрашња диспозиција простора била је подређена намени. Иако унутар јединственог објекта, школа и приватне просторије могле су да функционишу потпуно независно.

Наставничко особље школе чинили су: управитељ Риста Вукановић, академски сликар који је водио мушко сликарско одељење и вечерњи занатлијски курс; Бета Вукановић је предавала у женском сликарском одељењу; Михаило Валтровић, члан Академије наука, подучавао је у вечерњем занатлијском курсу „Поуку о крашењу–декорисању занатских радова“ Светислав Зорић, професор Велике школе, „О линеарном цртању. Науке о пројекцијама, сенчењу и слободној перспективи“ у дневним сликарским курсевима; др Бранислав Петронијевић, „О основама естетике“; др Војислав Ђорђевић, предавања уз пластичне анатомије.²⁴

Српска сликарска школа је у кући у Капетан Мишиној улици била само до 1905. године. Велики број полазника, захтев да се школовање будућих занатлија и сликара осавремени и да им се пружи боља и темељнија подука, изискивала је озбиљну реорганизацију. Године 1905, Риста Вукановић, Ђорђе Јовановић, Марко Мурат и Бета Вукановић оснивају нову школу, под називом Уметничко занатска школа. Новој школи биле су потребне и нове просторије. На захтев оснивача, министар просвете и црквених дела доделио им је просторије у згради у Улици краља Петра 4, које је до тада користила Прва београдска гимназија.²⁵

Не постоје подаци о томе шта је била намена су-теренских просторија после иселења школе. Вероватно су се оне издавале. Према подацима из Адресне књиге за град Београд из 1912. године, на адреси Капетан Мишина 13 сем Ристе Вукановића наводе се Драг. Станковић и Етнолошки семинар.²⁶

Године 1914, када је почео Први светски рат, Бета и Риста Вукановић напустили су Београд са српском војском. У бомбардовању 1915. страдала је и кућа у Капетан Мишиној улици.

На разгледници издатој исте године,²⁷ на којој је погрешно наведен назив улице као: *Belgrad. Fürstin Ljubicagasse* и испод тога: *Beograd. Kneginje Ljubice ulica*, јасно се могу сагледати размере оштећења. Кров је делимично урушен и горња зона фасаде из Господар Јованове улице. Део куће према Капетан Мишиној у потпуности је сачуван. На разгледници се сем ове куће види низ кућа с леве стране Капетан Мишине улице, између Господар Јованове и Цара Душана, на којима нема озбиљних оштећења. Приземница са горње стране Господар Јованове има делимично разрушен кров и избијене прозоре. Изгледа да су много више страдале куће које су се налазиле у делу улице према парку Калемегдан. То потврђују и захтеви власника суседних кућа (у Господар Јовановој 45 и 43) из 1920, односно 1922. године, Техничкој дирекцији Општине града Београда у којима наводе да „на темељима старије куће порушене у рату подижу нову“ или да „дограђују и преправљају стару оштећену кућу“.²⁸

Сл. 9. Кућа Ристе и Бете Вукановић, данашњи изглед

Ратне године брачни пар Вукановић провео је у Француској. Нажалост, јануара 1918, Риста Вукановић умире и Бета се 1919. године сама враћа у Београд.

Како није желела да се врати у „порушену и покрадену“ кућу, сликарка је продаје Милутину Станојевићу, генералном конзулу јапанског конзулата. Године 1935,²⁹ Станојевић упућује допис Грађевинском одељку Градског поглаварства града Београда којим тражи одобрење да изврши оправку фасаде тако што ће обити стари малтер, целу кућу поново пребојити у светлом тону, а сокл извести од вештачког камена. Уз захтев је приложен и пројекат на ком пише „према пројекту арх. Капетановића израдио арх Мих.(аило) Радовановић“. Пројекат се у највећој мери поклапа с Капетановићевим, сем у обради допозорника (што је промењено приликом грађења), облику атике фасаде из Господар Јованове улице и изгледу пиластера, за које се предлаже да буду канелирани. Изнад портала, уместо штита, постављена је плитка полукружна декорација. Крајњи десни прозор је, уместо лучног, добио архитравни изглед. Не знамо шта се дешавало са фасадом према дворишту. Иако изричито наводи да „архитектуру зграде не би мењао“, сигурно је морао ентеријер да усагласи са искључиво стамбеном наменом. Кућа је 1942. продата гвожђарском трговцу Деспоту Лукићу.

После Другог светског рата, кућа је претворена у стамбену зграду са више станова. Атељеи су преграђени, кружно степениште уклоњено, балкон застакљен, у башти изграђени помоћни објекти. С временом су у ентеријеру вршене промене које су га у потпуности руинирале. Малтер са фасаде је делимично опао.

Последњих година двадесетог века, у општој акцији давања „атрактивних“ намена подрумским и сутеренским просторијама, прозори сутерена претворени су у врата и уз њих су укопане степенице за прилаз.

Бета Вукановић је умрла 1972. године. По речима пријатеља и познаника, нерадо је одлазила у крај где се кућа налазила, иако је атеље у Коларчевој задужбини био у непосредној близини.

Два текста објављена поводом годишњице смрти, оба под називом *Кућа са плавим перуникама*³⁰, представљају образац односа према материјалном и нематеријалном културном наслеђу. Ни ламент једног над несталим здањем нити доказ да он и надаље постоји у измењеном облику, другог, није покренуо јавност. Није је покренуло ни проглашење за споменик културе десет година касније.

Кућа Бете и Ристе Вукановић има озбиљне разлоге да се Београђани њоме поносе. Прво је и једино здање зидано за потребе сликарске школе, као што је прва и једина зграда са осликаном фасадом. Фасада је истовремено представљала и оригинално

уметничко остварење, јер ју је Бета Вукановић сама и осликала, а није била само аутор картона, што је било уобичајено. Пројекте за изградњу потписао је познати архитекта, чија се дела сврставају у антологију српске архитектуре.

Шта би требало учинити да би се кући дао значај какав заслужује? Пресвега, потребно је дати јој адекватну намену, односно намену за коју је и пројектована. Дакле, да буде сликарска школа. Она може бити приватна, али је Секретаријат за културу или Министарство културе могу откупити³¹ и у њој отворити уметничку школу или одељење уметничког факултета. С обзиром на то да су сачувани оригинални планови, обнова не би представљала проблем. Декоративно сликарство се може рестаурисати на основу разгледнице и на основу аналогија. Једина непознаница јесте алегоријска композиција. Уз озбиљан истраживачки рад, користећи искуства других или евентуалном одлуком да се уради идеална реконструкција нестале слике, Кућа Ристе и Бете Вукановић може да буде заиста оно што јесте – споменик културе.

НАПОМЕНЕ:

1] Досије о проглашењу, Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда.

2] Иако кућа и данас постоји са измењеном фасадом, често се наводило да је срушена у бомбардовању: Др М. Илић Агапова, *Поводом двадесетогодишњице смрти ак. Сликара Ристе Вукановића*, БОН 2, 1938, 100; З. Симић-Миловановић, *Прве уметничке школе у Београду*, ГМГБ, II, 1955, 341; Л. Трифуновић, *Српска цртачко-сликарска и Уметничко занатска школа у Београду*, Универзитет уметности, Београд 1978, 135; Б. Богдановић, *Кућа са плавим перуникама*, Политика, 17. 11. 1973.

3] Издање Геце Кона из 1903. године, с натписом на српском и немачком језику: *Сликарска школа Вукановић*. Постоји разгледница која је путовала 21. 7. 1903.

4] Е. Јосимовић, *Објасненије предлога за регулисање оног дела вароши што лежи у шанцу*, Београд, 1867.

5] Историјски архив Београда, Фонд Општине града Београда, К-1489. бр. 248/902.

6] И данас је сачуван низ кућа на левој, непарној страни Господар Јованове улице, између Капетан Мишине и Доситејеве.

7] М. Ротер-Благојевић, *Стамбена архитектура Београда у 19. и почетком 20. века*, Београд, 2006, 65.

8] А. Кадијевић, *Естетика архитектуре академизма (XIX–XX век)*, Београд, 2005, 295.

9] В. Ристић, *Бета Вукановић*, Београд, 2004, 8.

10] З. Колунџић, *Сликар г-ђа Бета Вукановић*, БОН, 1, 1940, 63.

11] В. Ристић, *нав. дело*, Београд, 2004, 6.

12] В. Ристић, *нав. дело*, 8.

13] Л. Трифуновић, *нав. дело*, 119.

14] Л. Трифуновић, *нав. дело*, 130.

15] Д. Ђурић-Замоло, *Градитељи Београда 1815–1914*, Београд 1981, 64; В. Коњикушић, *Студенти архитектуре минхенске Техничке школе из југословенских земаља до 1914. године*, Peristil, 3132, Zagreb, 1988/1989, 111–119; А. Кадијевић, *нав. дело*, 295

16] Л. Трифуновић, *нав. дело*, 122.

17] ИАБ, ТД, Ф. 19-12-1935.

18] З. Симић-Миловановић, *нав. дело*, 341.

19] Л. Трифуновић, *нав. дело*, 127.

20] *Народ*, бр. 1, 5. 5. 1902.

21] З. Колунџић, *нав. дело*, 59; З. Симић-Миловановић, *нав. дело*, 341.

22] З. Симић-Миловановић, *нав. дело*, 341

23] М. Vitochova, J. Kejr, J. Vsetecka, *Prague & Art Nouveau*, Prague, 1995, 113.

24] Л. Трифуновић, *нав. дело*, 159.

25] Л. Трифуновић, *нав. дело*, 188.

26] Адресна књига Београда, 1912, II део, Списак улица и кућа, 42.

27] Разгледница из збирке колекционара Милоша Јуришића.

28] ИАБ, ТД, Ф. III-59-1920 и XXIV-10-1922.

29] ИАБ, ТД, Ф. 19-12-1935.

30] Б. Богдановић, *наведено*; Ј. Никић, *Политика*, 9. 2. 1974.

31] *На основу одреднице Закона о културним добрима*, Службени гласник РС, 71/94.

Summary: VERA PAVLOVIĆ-LONČARSKI

THE HOUSE OF RISTA AND BETA VUKANOVIĆ (THE HOUSE WITH BLUE IRISES)

The house of Rista and Beta Vukanović, known as „the house with blue irises“ was built in 1902, after the designs by the Belgrade architect Milan Kapetanović. The house had a double function: as the home and studio of the painter and the venue of the Serbian School of Painting with classrooms and studios.

The building was built in the style of academism, with elements of art nouveau.

The function of the house defines its specific quality, since there had not and has not been a building in Belgrade erected for those purpose.

Another specific feature, after which the house got its name, is the fact that it is the only house with a painted façade, and even more unique – the pictures were painted personally by Beta Vukanović. Pilasters and the cornice had painted ornaments in the form of blue irises and coloured feathers, while the gable on the main façade contains an allegoric composition with muses of dance, music and painting. Both the decorative pictures and the composition itself belong to art nouveau style.

The Serbian School of Painting stayed in the house only until 1905, because that year it was reorganized and transformed into the Arts and Crafts School.

The owners of the house went into refuge during WW I and the house was damaged

After the war, Beta Vukanović returned to Belgrade alone; Rista died in 1918. The house was sold and the new owners altered it and removed the old façade. That was the beginning of a rapid deterioration of the house and the present state does not resemble the original building.

The house drew renewed attention when it was listed as a cultural monument, but no restoration has yet been done. The precondition for restoration is the renewal of the original function, reconstruction of the whole building in accordance with the original design and the restoration of the mural painting.

ILLUSTRATION:

Fig.1. The house of Rista and Beta Vukanović, original design by Milan Kapetanović, 1901

Fig. 2. The house of Rista and Beta Vukanović, the façade overlooking Gospodar Jovanova Street

Fig. 3. The house of Rista and Beta Vukanović, the façade overlooking Kapetan Mišina Street

Fig. 4. The house of Rista and Beta Vukanović, postcard from 1903

Fig. 5. The house of Rista and Beta Vukanović, postcard from 1915

Fig. 6. The house of Rista and Beta Vukanović, design of reconstruction from 1935

Fig. 7. The house of Rista and Beta Vukanović, photograph from 1980

Fig. 8. Allegoric composition, the building *U Novaku* in Prague

Fig. 9. The house of Rista and Beta Vukanović, present state